

Тетяна ПЕРЕСАДА
доцент кафедри економіки,
Національний транспортний університет

Олеся ФЕДУК
асистент кафедри економіки,
Національний транспортний університет

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ІНДИКАТОР ПРИ ДІАГНОСТИЦІ ІМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті уточнено економічну сутність категорії «фінансова стійкість підприємств» з урахуванням сучасної економічної кон'юнктури, обґрунтовано теоретичні аспекти платоспроможності на мікроекономічному рівні, проаналізовано методичні підходи щодо оцінювання фінансової стійкості суб'єктів господарювання, досліджено взаємозв'язок фінансової стійкості та платоспроможності підприємств.

Ключові слова: фінансова стійкість підприємств, платоспроможність, абсолютна стійкість фінансового стану, банкрутство, нерозподілений прибуток.

Забезпечення фінансової стійкості підприємств є запорукою макроекономічного розвитку. Досягнення високих темпів приросту валового національного продукту можливе за умови стабільного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності. Пошуку шляхів досягнення стійкого фінансового стану сприяє комплексний аналіз діяльності підприємств, результати якого дозволяють оперативно реагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі, приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Досить складним і багатофакторним є поняття фінансової стійкості, що обумовлюється економічним середовищем, у межах якого здійснюється діяльність підприємства, а також результатами його функціонування, здатністю адекватно реагувати на вплив ендегенних та екзогенних факторів. Оцінювання стійкості фінансового стану дозволяє визначити, наскільки ефективно здійснюється управління фінансовими ресурсами підприємства. Проте, як свідчать дослідження, методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості суб'єктів господарювання в Україні знаходяться на етапі формування.

Значний внесок у розвиток підходів щодо інтерпретації сутності фінансової стійкості підприємств, а також теоретико-методологічних основ її оцінювання зробили вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: Г. М. Азаренкова, І. Ансофф, І. О. Бланк, Є. Ф. Брігхем, А. І. Гінзбург, А. А. Гриценко, М. М. Єрмошенко, Т. С. Клебанова, В. В. Ковальов, Л. С. Козак, В. І. Міщенко, А. А. Пересада, В. С. Пономаренко, М. І. Савлук, О. О. Терещенко, О. М. Тридід, В. М. Федосов, А. В. Шаповалов, А. Д. Шермет та ін. Віддаючи належне доробку вчених, хочемо, однак, зауважити, що на сьогодні в науковій літературі проблеми забезпечення фінансової стійкості підприємств висвітлені недостатньо повно, відсутнє єдине тлумачення поняття фінансової стійкості, не розроблено алгоритмів використання результатів її оцінювання для прийняття

управлінських рішень.

Метою нашої статті є уточнення економічної сутності категорії «фінансова стійкість підприємств» з урахуванням сучасної економічної кон'юнктури, обґрунтування теоретичних основ платоспроможності на мікроекономічному рівні, аналіз методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості суб'єктів господарювання, дослідження взаємозв'язку фінансової стійкості та платоспроможності підприємств.

В умовах ринкової економіки фінансова стійкість є важливою характеристикою господарської діяльності підприємств. Від рівня фінансової стійкості економічних суб'єктів залежить їх спроможність оновлювати основні фонди та впроваджувати сучасні технології, формувати резерви виробничих потужностей, запаси товарно-матеріальних цінностей. Тобто фінансова стійкість здатна забезпечити життєздатність підприємств, їх конкурентоспроможність, можливість розвитку в короткостроковій та довгостроковій перспективі. Також фінансово стійкі суб'єкти підприємницької діяльності мають переваги під час залучення інвестицій, вибору постачальників і підбору кваліфікованого персоналу.

Слід сказати, що головним компонентом загальної стійкості підприємства є саме фінансова, яка формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності, слугує відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошових коштів підприємства, сприяє безперервному процесу виробництва та реалізації продукції [1, с. 94].

У процесі дослідження виявлено неоднозначність у визначенні поняття «фінансова стійкість». У деяких роботах ця категорія визначається як стан фінансових ресурсів, їх розподілу та використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого фінансово-економічного ризику [2, с. 65].

Також фінансову стійкість розглядають як фінансовий стан організації в процесі розподілу і використання ресурсів, що забезпечує її поступальний розвиток з метою зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності [3, с. 13]; стан активів підприємства, що гарантує постійну платоспроможність [4]; одну з характеристик відповідності структури джерел фінансування в структурі активів [5]; стабільність фінансового стану підприємства, що забезпечується достатньою часткою власного капіталу в складі джерел фінансування [6].

Невід'ємним компонентом фінансової стійкості є платоспроможність. Фінансова стійкість є гарантованою платоспроможністю та кредитоспроможністю підприємства в результаті його діяльності на основі ефективного формування, розподілу і використання фінансових ресурсів [3, с. 101].

Варто підкреслити, що платоспроможність як форма вияву фінансової стійкості підприємств на сьогодні не має однозначної інтерпретації. Так у зарубіжній економічній літературі зазначається, що платоспроможним вважається таке підприємство, яке здатне своєчасно виконати свої зобов'язання. Проте, на думку деяких вчених-економістів, платоспроможним є той суб'єкт господарювання, в

якого достатньо власних джерел формування оборотних засобів.

У довгостроковому періоді одним з найважливіших показників фінансової стійкості підприємства, безумовно, є чистий (нерозподілений) прибуток, який слугує основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів організації, що забезпечує її розвиток, а також є захисним механізмом від загрози банкрутства.

Оскільки мінливість і невизначеність ринкового середовища істотно впливають на фінансово-господарську діяльність вітчизняних підприємств, набуває великого значення оцінювання їхньої фінансової стійкості. Це також обґрунтовується тим, що визначення її рівня дозволить фінансовим менеджерам підприємства розробити заходи щодо зниження ступеня ризику в процесі фінансово-господарської діяльності, підвищення її ефективності та забезпечення фінансового розвитку.

Дослідження показників, що характеризують фінансову стійкість, є основним завданням аналізу фінансово-економічного стану підприємства [7, с. 241].

Методичні підходи щодо визначення фінансової стійкості, яка є визначальним фактором при діагностиці імовірності банкрутства підприємств, наведено в табл. 1 [8, с. 63].

Таблиця 1. Методика оцінки фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість	Варіанти оцінки				
	I	II	III		
			$PK - Z$	$PK + D_{зоб} - Z$	$PK + D_{зоб} + K_k - Z$
Абсолютна	$Z < ViD_{зоб}$	$GK > Z^п$	> 0	> 0	> 0
Нормальна	$Z = ViD_{зоб}$	$GK + DЗ > Z^п$	< 0	> 0	> 0
Нестійка	$Z > ViD_{зоб}$ на 10 %	$GK + DЗ + Z > Z^п$	< 0	< 0	> 0
Кризова	$Z > ViD_{зоб}$ більше, ніж на 10 %	$GK + DЗ + Z < Z^п$	< 0	< 0	< 0

де PK – робочий капітал; Z – запаси; $ViD_{зоб}$ – власні джерела покриття запасів та довгострокові зобов'язання; GK – грошові кошти; $Z^п$ – зобов'язання підприємства, які підлягають першочерговій оплаті; $D_{зоб}$ – довгострокові зобов'язання; K_k – короткострокові кредити та позики.

Для визначення типу фінансової стійкості доцільно використовувати такий трикомпонентний показник:

$$\{Q[(B_k - A_n) - 3_m B], Q[(B_k - A_n) + 3_{кд} - 3_m B], Q[(B_k - A_n) + 3_k - 3_m B]\},$$

де тета-функція $Q[x]$ визначена як $Q[x] = 1$, якщо $x > 0$, або $Q[x] = 0$, якщо $x < 0$;

B_k – власний капітал підприємства;

A_n – необоротні активи;

$3_m B$ – середня за період вартість запасів і витрат;

3_k – залучені засоби (поточні та довгострокові зобов'язання).

Виділяють чотири основних типи фінансової стійкості підприємства [9]:

1. Абсолютна стійкість фінансового стану визначається умовами:

$$\begin{aligned} (B_k - A_n) - 3_m B &> 0, \\ (B_k - A_n) + 3_{кд} - 3_m B &> 0, \\ (B_k - A_n) + 3_k - 3_m B &> 0, \\ \text{або } \{1, 1, 1\}. \end{aligned}$$

2. Нормальна стійкість фінансового стану визначається умовами:

$$\begin{aligned} (B_k - A_n) - 3_m B &< 0, \\ (B_k - A_n) + 3_{кд} - 3_m B &> 0, \\ (B_k - A_n) + 3_k - 3_m B &> 0, \\ \text{або } \{0, 1, 1\}. \end{aligned}$$

3. Нестійкий фінансовий стан визначається умовами:

$$(B_k - A_n) - 3_{тВ} < 0,$$

$$(B_k - A_n) + 3_{кд} - 3_{тВ} < 0,$$

$$(B_k - A_n) + 3_k - 3_{тВ} > 0,$$

$$\text{або } \{0, 0, 1\}.$$

4. Кризовий (критичний) фінансовий стан визначається умовами:

$$(B_k - A_n) - 3_{тВ} < 0,$$

$$(B_k - A_n) + 3_{кд} - 3_{тВ} < 0,$$

$$(B_k - A_n) + 3_k - 3_{тВ} < 0,$$

$$\text{або } \{0, 0, 0\}.$$

Фінансова стійкість підприємства характеризується станом власних і позикових засобів та аналізується за допомогою системи таких фінансових коефіцієнтів [7, с. 246–249]:

1. Коефіцієнт автономії:

$$K_a = B_k / A,$$

де A – вартість активів (підсумку балансу) підприємства.

Мінімальне значення K_a , як правило, встановлюють у межах 0,5. Перевищення цього рівня свідчить про зростання фінансової незалежності підприємства.

2. Коефіцієнт фінансової залежності:

$$K_{фз} = 1 / K_a = A / B_k$$

3. Коефіцієнт покриття інвестицій:

$$K_{ні} = (B_k + 3_k - 3_n) / A,$$

де Z_n – поточні (короткострокові) зобов'язання.

У країнах з розвинутою ринковою економікою вважається, що оптимальне значення $K_{лі}$ – 0,9, критичне значення – 0,75. Подальше зниження $K_{лі}$ небажане.

4. Коефіцієнт незалежності (коефіцієнт заборгованості):

$$K_n = Z_k / B_k$$

Коли $K_n > 0,7$, збільшується залежність підприємства від зовнішніх джерел.

5. Коефіцієнт фінансової стабільності:

$$K_{фс} = B_k / Z_k$$

6. Коефіцієнт забезпеченості власними засобами:

$$K_{звз} = (B_k - A_n) / A_o$$

де A_o – оборотні активи.

Оптимальне значення $K_{звз}$ – 0,5, критичне – 0,1. Зниження $K_{звз}$ нижче критичного значення свідчить про наближення банкрутства.

7. Коефіцієнт забезпеченості матеріальних запасів власними оборотними засобами:

$$K_{змс} = (B_k - A_n) / Z_m B$$

Нормативне значення цього коефіцієнта – 0,5. При перевищенні цього значення вважається, що запаси недостатньо покриваються власними оборотними засобами.

8. Коефіцієнт співвідношення матеріально-виробничих запасів і власних оборотних запасів:

$$K_c = Z_m B / (B_k - A_n)$$

Нормативне значення цього коефіцієнта повинно бути менше двох. Коли $K_c > 2$, то частину матеріальних запасів варто реалізувати.

9. Коефіцієнт покриття запасів:

$$K_{пз} = [(B_k - A_n) + Z_n] / Z_m B$$

10. Коефіцієнт маневровості власних засобів:

$$K_{мвз} = (B_k - A_n) / B_k$$

Оптимальне значення показника $K_{мвз}$ становить

0,5. Небажано, щоб $K_{мвз}$ був менше 0,5.

11. Коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів:

$$K_m = A_o / B_k$$

де A_o – високоліквідні активи (гроші, їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції).

Для стабільно функціонуючих підприємств цей показник змінюється від 0 до 1. Зростання цього коефіцієнта є позитивною тенденцією.

12. Коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих засобів:

$$K_{смі} = A_o / A_n$$

Для підприємств різних галузей оптимальне значення цього коефіцієнта не однакове.

13. Коефіцієнт майна виробничого призначення:

$$K_{мвп} = (A_n + Z_m B) / A$$

14. Коефіцієнт накопичення амортизації – відношення суми зношення необоротних засобів до суми їх початкової вартості. Тенденція зменшення цього показника свідчить про те, що менеджмент здійснює модернізацію основних фондів підприємства.

Слід звернути увагу на те, що фінансовий стан суб'єктів підприємницької діяльності може бути стійким, нестійким і кризовим [10]. Спроможність підприємства вчасно здійснювати платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі, підтримувати свою платоспроможність за несприятливих обставин свідчить про його стійкий фінансовий стан. Поточна платоспроможність є зовнішнім виявом фінансового стану підприємства, а фінансова стійкість – внутрішня його сторона, що забезпечує стабільну платоспроможність у тривалій перспективі, в основі якої лежить збалансованість активів і пасивів, доходів та витрат, позитивних і негативних грошових потоків (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок фінансової стійкості та платоспроможності підприємства

Фінансова стійкість підприємства характеризує його здатність функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому й зовнішньому середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику. Для оцінки фінансової стійкості суб'єкта підприємницької діяльності необхідно провести аналіз його фінансового стану. Чим вищий рівень фінансової стійкості, тим менша імовірність настання банкрутства підприємства.

Таким чином, сутність фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, а

платоспроможність виступає її зовнішнім виявом. Недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності та нестачі коштів для стабільного функціонування підприємств, а надлишок – перешкоджати їх розвитку, оскільки за таких умов наявні зайві запаси.

Варто наголосити, що на сьогодні практично відсутні методики комплексного оцінювання фінансової стійкості, які б дозволяли оперативну, достатньо об'єктивно та повно визначати рівень стійкості фінансового стану суб'єкта господарювання, зважаючи на багатоаспектність цієї категорії та її важливість для функціонування сучасного підприємства. Крім того, залишається недостатньо визначеною сутність самого процесу забезпечення

Список літератури

1. Смоленюк, П. С. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посіб. / П. С. Смоленюк. – Хмельницький: Евріка, 2002. – 244 с.
2. Крейнина А. В. Анализ финансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле [Текст] / А. В. Крейнина. – М.: ЦИТП, 1994. – 255 с.
3. Гиляровская Л. Т. Анализ и оценка финансовой устойчивости коммерческого предприятия [Текст] / Л. Т. Гиляровская, А. А. Вехорева. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с. – (Бухгалтеру и аудитору).
4. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємств та її аналіз [Текст] : навч. посіб. / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: ЦУЛ, 2002. – 359 с.
5. Слав'юк, В. А. Фінанси підприємств [Текст] : навч. посіб. / В.А. Слав'юк. – К.: ЦУЛ, 2002. – 460 с.
6. Бень, Т. Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства [Текст] / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53-60.
7. Кризисный менеджмент [Текст] : монографія / Л. Н. Ивин, В. М. Ку克林, В. Л. Товажнянский, Л. Л. Товажнянский. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2008. – 564 с.
8. Мороз, О. В. Фінансова діагностика у системі антикризового управління на підприємствах [Текст] : монографія / О. В. Мороз, О. А. Сметанюк. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 167 с.
9. Бугас, Н. В. Фінансова стійкість підприємств як передумова їх ефективного функціонування і розвитку [Текст] / Н. В. Бугас // Економіка та держава. – 2005. – № 6. – С. 27-30.
10. Козак, Л. С. Криза як переломний момент у розвитку мікроекономічної системи [Текст] / Л. С. Козак, О. В. Федорук // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: міжнар. наук.-практ. конф., 26 лист. 2010 р.: тези доповіді. – Харків, 2010. – С. 61-62.

РЕЗЮМЕ

Пересада Тат'яна, Федорук Олесья

Финансовая устойчивость как определяющий индикатор при диагностике вероятности банкротства субъектов предпринимательской деятельности

В статье уточнена экономическая сущность категории «финансовая устойчивость предприятий» с учётом современной экономической конъюнктуры, обоснованы теоретические аспекты платежеспособности на микроэкономическом уровне, проанализированы методические подходы к оцениванию финансовой устойчивости субъектов хозяйствования, исследована взаимосвязь финансовой устойчивости и платежеспособности предприятий.

RESUME

Peresada Tetyana, Fedoruk Olesya

Financial soundness as determinative indicator in the time of diagnostics of probability of bankruptcy of business activity subjects

The article specifies economic essence of category «financial soundness of enterprises» with a glance of present business conditions, grounds theoretical aspects of solvency on microeconomic level, analyses methodical approaches to evaluation of economic players' financial soundness, researches interconnection of enterprises' financial soundness and solvency.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2012 р.